

caudex, σημαίνουσης κορμόν δένδρου, διότι κατά τούς ἀρχαιοτάτους χρόνους οἱ νόμοι ἐχαράσσοντο ἐπὶ τῶν φλοιῶν τῶν δένδρων· ἐπίσης τὸ ὄνομα *κωδικέλλος* παράγεται ἐκ τοῦ *caudiculus* (κλωνάριον), ὑποκοριστικοῦ τοῦ *caudex*.

Τὰ παρὰ τῷ λαῷ ἐν Ἀθήναις τελούμενα
ΩΔΕΚΑΗΜΕΡΑ

Τὰ δωδεκάημερα ἄρχονται ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῶν Χριστουγέννων καὶ περατοῦνται τὴν παραμονὴν τῶν Φώτων. Ἀρχονται δὲ κυρίως τὸ ἐσπέρας τῆς παραμονῆς τῶν Χριστουγέννων· διότι τότε τὰ παιδιά, περιερχόμενα ἐν ταῖς γειτονεῖαις, ψάλλουσι τὴν γέννησιν τοῦ Χριστοῦ, Καλὴ ἐσπέρα, ἄρχοντες· ἂν ἦναι ὀρισμός· σας Χριστοῦ τὴν θείαν γέννησιν νὰ πῶσ' ἀρχοντικὸ σας κλ. κατὰ τὸ γνωστότατον ἐν Ἀθήναις ἐντυπον ἄσμα, ὕπερ ὅμως, ἐὰν εἰκάσῃ τις ἐκ τοῦ μακαρονικοῦ ὕφους τῆς γλώσσης καὶ τῆς ὁμοιοκαταληξίας, πείθεται ὅτι δὲν προέρχεται ἀπὸ τοῦ λαοῦ, οὐδὲ παλαιὸν πολὺ ὅτι εἶναι. Ἄντ' αὐτοῦ ἐλέγετο ἄλλοτε ἐν Ἀθήναις ἀνομοιοκατάληκτον εἰς δημόδη γλώσσαν ἄσμα, οὐ τις ἢ ἀρχὴ ἦτο,

Χριστόγεννα, πρωτόγεννα, πρώτη γιορτὴ τοῦ χρόνου, πρῶτα γεννήθη, κ' ὁ Χριστὸς σὴ πόλι Γαλιλαία.

Τὴν ἡμέραν τῶν Χριστουγέννων προσπαθεῖ ἕκαστος νὰ ἔχῃ τὴν τράπεζαν αὐτοῦ πλουσιωτάτην, διότι ἡ ἡμέρα αὕτη πίπτει ἐν χειμῶνι, ὅτε πρέπει τις νὰ τρώγῃ καλῶς, ὅπως θερμανθῆ, καθὼς τὸ Πάσχα πάλιν φρονοῦσιν ὅτι πρῶτιστα πάντων, ἐπειδὴ τότε εἶναι καλοκαιρία, ὀφείλει ἕκαστος νὰ φέρῃ καινουργὴ ἐνδύματα· ἐπὶ τούτω λέγουσι τὴν ἐξῆς παροιμίαν ἐπὶ τῆς ὀκνηρίας·

Γλυκὸς ὁ ὕπνος τὸ πρῶτ',
γδυμὸς ὁ τῆ Λαμπρῆ·

λέγουσι δὲ καὶ ταύτην· «νᾶχα τοῦ Χριστοῦ νὰ φῶ καὶ τὴν Λαμπρὴ νὰ φόρηγα.»

Τὴν παραμονὴν τῆς πρώτης τοῦ ἔτους, περιερχόμενα πάλιν τὰ παιδιά, ψάλλουσι τὸν Ἄγιον Βασίλειον·

Ἄγιος Βασίλης ἔρχεται ἀπὸ τὴν Καισαρεία,
βασταίε πένα καὶ χαρτί, χαρτί καὶ κολαμάρι·
Βασίλη, ξέρις γράμματα, πὲ· μας τὸ ψαλιτῆρι·
καὶ τὸ ραβδάκι τ' ἄψησε νὰ πῆ τὸ ψαλιτῆρι·
Ξερό· ταν τὸ ραβδάκι του χλωροῦς βλαστοῦς πεταίε·
κ' ἀπάνω στοὺς γλωροῦς βλαστοῦς περδίκια τραγουδοῦνε·
ὄχι περδίκια μοναχὰ παρὰ καὶ χελιδόνια.

Κατασκευάζουσι δὲ *γλυκὰ* διὰ τὴν πρώτην τοῦ ἔτους, ὅπως φάγωσιν ἐξ αὐτῶν καὶ οὕτως ὅλον τὸ ἔτος ἡ ζωὴ τῶν εἶναι γλυκεῖα. Ἐκτὸς τούτων κατασκευάζουσι μέγαν καὶ δι' ἀρωμάτων ἐξυμωμένον ἄρτον, ἐν ᾧ ἐνθέτουσι νόμισμα τι· τούτον δικαιοῦσιν εἰς τόσα τεμάχια, ὅσα εἶναι τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας· ἐκτὸς δ' αὐτῶν χωρίζουσι τεμάχιον τῆς οἰκίας, τοῦ σπητιοῦ, θύοντες αὐτὸ εἰς τοὺς ἐφεστίους, οὕτως εἰπεῖν, θεοῦς, εἰς τὴν τύχην τῆς ἐν γένει οἰκογενείας, καὶ

ἄλλο τεμάχιον διὰ τοὺς πτωχοὺς, ὕπερ διανέμουσιν εἰς τούτους.

Τὴν δ' ἡμέραν τῆς πρώτης τοῦ ἔτους πορευόμενοι εἰς τὴν ἐκκλησίαν λαμβάνουσι μεθ' ἑαυτῶν καρπὸν ροιᾶς, ὃν ἀφ' ἐσπέρας ἐκθέτουσιν εἰς τὰ ἄστρα, ἵνα λειτουργηθῆ· ἐπανερχόμενοι δ' ἐκ τῆς ἐκκλησίας θραύουσιν αὐτὸν, κτυπῶντες ἄνωθεν τῆς θύρας τῆς εἰσόδου ἐνδοθεν τοῦ οἴκου, λέγοντες «ὅσα σπυριά ἔχει τὸ ρόδι, τόσα καλὰ νὰ χυθοῦν· ὅτὸ σπῆτί· μας τούτο τὸ χρόνο»· λέγουσι δὲ πάλιν ἀποστρεφόμενοι πρὸς τοὺς δαίμονας τοῦ οἴκου· «ὄξω ψύλοι, ὄξω κορέοι, ὄξω τὰ κακὰ τὰ λόγια· μέσα ὑγεία, μέσα εὐτυχία, μέσα τὰ καλὰ τοῦ κόσμου.»

Τὴν δὲ παραμονὴν τῶν Φώτων πάλιν οἱ παῖδες ψάλλουσι τὰ *Καλήμερα*, διὰ τοῦ ἐπομένου ἄσματος·

Καλήμερα, καλήμερα, καὶ πάντα καλήμερα,
κ' ἄς τὸν καλημερίσουμε τοῦτόν· μας τὴν ἀφέντη·
ἀφέντη μου, πεντάφεντε, πέντε βολαῖς ἀφέντη,
πέντε κρατοῦν τὸ μαυρὸ σου κ' ὀκτώ τὸ σαληθάρι
καὶ δέκα σὲ παρακαλοῦν ἀφέντη καβαλάρη·
καβαλικεύεις χαιρέσαι, πεζεύεις καμαρόνεις
κ' ὅπου πατεῖ τὸ μαυρὸ σου πηγάδια φανερόνεις·
πηγάδια, πετροπήγαδα κ' αὐλαῖς μαρμαρομέναις.
Πολλὰ· παμε τ' ἀφέντη μας ἄς ποῦμ'· καὶ τῆς κυρᾶς· μας·
Κυρὰ ψηλὴ, κυρὰ λυγὴ, κυρὰ καμπανοφρύδα,
κυρὰ μ' ὅταν στολιζέσαι νὰ πᾶς στὴν ἐκκλησιά σου
βάξεις τὸν ἥλιο πρόσωπο καὶ τὸ φεγγάρι ἀστῆθι
καὶ τοῦ κοράκου τὸ φτερό· βάξεις καμπανοφρύδι.

Πολλὰ· παμε καὶ τῆς κυρᾶς ἄς ποῦμε καὶ τῆς κόρης·
ἔξεις καὶ κόρην εὐμορφῇ, πραγματευτῆς τὴν θέλει,
ἂν ἦναι καὶ πραγματευτῆς πολλὰ προικιὰ γυροῦει·
γυροῦ· ἀμπέλ' ἀτύρητα, χωράφια μὲ τὰ στάχια,
γυροῦει καὶ τῆ Βενετιά μ' ὅλα τῆς τὰ παλάτια.

Πολλὰ· παμε τῆς κόρης τῆς, ἄς ποῦμε καὶ τοῦ γιοῦ τῆς·
ἔξεις καὶ γιὸ στὰ γράμματα καὶ γιὸ στὸ ψαλιτῆρι,
νὰ δώσ' ὁ Θεὸς κ' ἡ Παναγία νὰ θάλλῃ πετραχελί.
Ἐδῶ ποῦ τραγουδήσαμε πέτρα νὰ μὴ βράγισῃ
κ' ὁ νοικοκύρης τοῦ σπητιοῦ πολλοῦς χρόνους νὰ ζήσῃ.
Ἐφάγαμε τὸν κόκορα, ἄς φᾶμε καὶ τὴν κότα,
δὲ μας κυρὰ τὸν κόπον· μας νὰ βγοῦμ' ἀπὸ τὴν πόρτα.

Οὕτω περατοῦνται τὰ δωδεκάημερα. Κατὰ τὴν διάρκειαν δ' αὐτῶν φρονοῦσιν ὅτι ἐπισκέπτονται τὴν γῆν οἱ Καλλικιάντζαροι, οἱ Κωλοβελόνιδες, ὅπως ἀποκαλοῦσιν αὐτοὺς ἐν Ἀθήναις. Οἱ Κωλοβελόνιδες εἶναι δαίμονες, πνεύματα κκοποιά, πολλὰ δὲ διηγῆσεις καὶ ὁ φόβος τοῦ λαοῦ πρὸς αὐτοὺς μαρτυροῦσι τοῦτο. Εἰσέρχονται νύκτωρ εἰς τὰς οἰκίας καὶ δέρουσι, φονεύουσι, πνίγουσιν, ἀπάγουσι καὶ τρώγουσι τοὺς ἀνθρώπους. Εἰσέρχονται δὲ διὰ τῆς θύρας, προτιμῶσιν ὁμως τὴν διὰ τῆς καπνοδόχου εἰσβολῆν. Ἄλλ' εὐρέθη ἀντιφάρμακον κατ' αὐτῶν· οἱ δαίμονες οὗτοι φοβοῦνται πολὺ τὸν σταυρὸν καὶ τὸ πῦρ· διὸ καὶ εἰς πᾶσαν θύρην ἐγράφετο ἐν ἡ πλείονα διακεκριμένα σημεῖα σταυροῦ, ἐκαίετο δὲ κατὰ τὰ δωδεκάημερα τὰς νύκτας μακρὸς στύλος ἔρθιος ἐν τῇ καπνοδόχῳ. Ἠνόχουλον δὲ πάντοτε τὰς γυναῖκας, τὰς χήρας, τὰς ἐξερχομένας ἐν νυκτὶ πρὸς ὕδρευσιν, τὰς μαιῖας. Ἰδοῦ τινες διηγῆσεις·

«Ἐνοῦ Κωλοβελόνῃ ἡ γυναῖκα ἐκοιλοπόνα. Ἐπῆγε λοιπὸν στὸ σπῆτι μιᾶς μαμῆς καὶ ἐχτύπησε τὴν πόρτα· βγαίνει ἡ μαμὴ καὶ τοῦ λέγει τί θέλεις; ἔλα, τῆς λέει, καὶ κοιλοπονάει ἡ γυναῖκά μου· ἡ μαμὴ δὲν τὸν ἐγνώρισε, γιατί κι' αὐτοὶ φαίνονται σὰν ἄνθρωποι. Πᾶνε, πᾶνε, πᾶνε, ὄζω ἀπὸ τῆς χώρας· τότες τῆς λέει τῆς μαμῆς· ἐγὼ εἶμαι Κωλοβελόνης· πάω καὶ σὰ γυρίσω, θέλω νὰ μοῦ ἔχει ἡ γυναῖκά μου γεννημένο παιδί ἀρσενικό, γιατί ἄλλοιῶς θὰ σὲ φάω. Ἡ καυμένη ἡ μαμὴ τὰ χρειάστηκε· ἔφυγ' ὁ Κωλοβελόνης, γεννάει ἡ Κωλοβελόνησα κορίτσι· τί νὰ κάνη, τί νὰ κάνη· ἐσκέφθηκε καὶ παίρνει ἄλλο κερὶ καὶ φιάνει τὸ κορίτσι ἀρσενικό· καὶ εὐτὺς τὸ κόβει λάσπη· πάει πίσω στὸ σπῆτί του ὁ Κωλοβελόνης, κυττάζει τὸ παιδί του ἀρσενικό· τὸ παίρνει τὸ λοιπὸν νὰ τὸ ζεστάνη στὴ φωτιά καὶ τότε φάνηκε κορίτσι· τρέχει λοιπὸν στῆς μαμῆς· πάει στὴ πόρτα, βλέπει τὸ σταυρὸ, πάει στὴ καμινάδα, βλέπει τὸ στύλο κ' ἔκκισε· ἐστάθηκε λοιπὸν ἀπ' ὄζω ἀπὸ τὸ σπῆτί της καὶ τῆς ἔλεγε· κυρὰ μαμὴ, τὸ παιδί ποῦ μοῦ γεννήθηκε ἔγινε κορίτσι· μὰ κείνη, μωρὲ ἑμάτια μου, ἤτανε κουκουλωμένη μὲ δεκαπέντε παπλώματα, ὡς ποῦ ἐξημέρωσε καὶ ἔφυγ' ὁ Κωλοβελόνης.» Ἄλλο διήγημα εἶναι καὶ τὸ ἐξῆς: «Μιὰ γυναῖκα σηκώθηκε τὴ νύχτα νὰ πάη στὸ μύλο· ἐκεῖ ὁ μωλωνᾶς ἤτανε Κωλοβελόνης· τὴν ἀγάπησε καὶ ἤθελε νὰ τὴν πάρη· μὰ κεί πάει κ' ἕνας ἄλλος χωριάτης γιὰ ν' ἀλέση· τοῦ λέει λοιπὸν ἐκείνη «τὸ καὶ τό: μόνε νὰ μὲ γλυτώσης· νὰ φορτώσης στὸ γαϊδουρί μου τὰ τσουβάλια, μέσα κ' εἰ βαινεις καὶ μένα καὶ μ' ἀφίνεις καὶ τὸ γαϊδουρί μου ξέρει τὸ σπῆτι.» τὴν ἐφόρτωσε τὸ λοιπὸν μαζὺ μὲ τὰ τσουβάλια καὶ πάει στὸ σπῆτί της. Κατεβαίνει ἀπὸ τὸ μύλο ἀπάνω ὁ Κωλοβελόνης καὶ γυρεύει ποῦναι ἡ Μάρω, ποῦ ἡ Μάρω· τρέχει στὸ δρόμο, προφταίνει τὸ γαϊδουρί· κυττάζει, δὲν ἔβλεπε τὴ Μάρω· ἐγύριζε γύρω γύρω τὸ γαϊδουρί· καὶ ἔλεγε· πάνω γόμι, κάτω γόμι καὶ ἡ Μάρω ποῦ εἶναι; ὡς ποῦ ἔφτασε τὸ γαϊδουρί στὸ σπῆτι καὶ ἔφυγεν ὁ Κωλοβελόνης καὶ ἔτσι ἐγλύτωσε ἡ κακομοίρα ἡ Μάρω.»

Ὁ πρῶτος τῶν Κωλοβελόνιδων ἔρχεται εἰς τὴν πόλιν τὴν παρμονὴν τῶν Χριστουγέννων, οἱ δὲ λοιποὶ πάντες· τὴν ἐπομένην νύκτα· φεύγουσι δὲ τὴν πρωίαν τῆς παρμονῆς τῶν Φώτων· διότι, ὡς εἶπομεν, φοβοῦνται πολὺ τὴν θρησκείαν, ὁ δὲ σταυρὸς καὶ ὁ ἁγίασμός τῆς παρμονῆς τῶν Φώτων διώκει αὐτοὺς τῶν πόλεων· ἐπὶ τούτοις διηγούνται, ὅτι δύο γείτονες γυναῖκες εἶχον συμφωνήσει νὰ ἐγερθῶσι τὴν νύκτα νὰ ζυμώσωσιν ἄρτους· τοῦτο μαθόντες οἱ Κωλοβελόνιδες, πολὺ πρὸ τοῦ μεσονυκτίου ἐπορεύθησαν εἰς τὴν οἰκίαν τῆς μιᾶς τῶν γυναικῶν καὶ κρούσαντες τὴν θύραν τῆς, γειτόνισσα, εἶπον, σῆκω νὰ ζυμώσης· μετὰ τινὰ ὄραν κρού-

σαντες πάλιν παρέλαβον αὐτὴν φέρουσαν ἐπ' ὤμου τοὺς ἄρτους· πολλὴν βαδίσαντες ὁδὸν λέγουσιν εἰς αὐτὴν «τώρα θὰ σὲ φάμε»· σταθῆτε, τοὺς λέει ἐκείνη, νὰ σὰς πῶ ἕνα παραμῦθι· ἅμα λοιπὸν τοὺς ἔλεγε τὸ παραμῦθι ἐφώνησεν ὁ πρῶτος ἀλώχτερας· μαῦρος εἶσαι, λένε οἱ Κωλοβελόνιδες, καὶ δὲ σὲ φοβόμαστε (δηλὸν ὅτι νύξ εἶναι εἰσέτι)· ὕστερα ἀπὸ ἄλλο ἐφώνησε ὁ δεύτερος ἀλώχτερας· κόκκινος εἶσαι τοῦ λένε καὶ δὲ σὲ φοβόμαστε (τουτέστι λυκαυγής)· στὰ τελευταῖα ἐφώνησεν ὁ τελευταῖος ἀλώχτερας· ἄσπρος εἶναι λένε (ἡμέρα)·

Ἀντῆστε νὰ πηγαίνουμε
γιατ' ἔρχεται ὁ ζουρλόπαπας
μὲ τὴν ἁγίαστοῦρά του
καὶ μὲ τὴ βρεχτοῦρά του.¹

Ὁ Κανάρης, ὡς αὐτὸς μοι διηγήθη, ὤμωσε τὸν ὄρκον τῶν «Φιλικῶν» ὅτε χάριν ἐμπορίου εὐρίσκετο εἰς Σαλαγόραν, (ἀντικρὺ τῆς Βονίτσης), κατὰ τὸ 1819.

*

Ὁ Καποδίστριας, κατὰ τὴν μαρτυρίαν αὐτογράφου παραλαβῆς του, ἦν ἀνεκάλυψα ἐν τῷ χαρτοφυλακείῳ Λευκάδος, ὡς ἔκτακτος ἀπεσταλμένος τῆς Ἰονίου Πολιτείας ἐν Λευκάδι, καθ' ἣν ἐποχὴν ἡ νῆσος ἐπολιορκεῖτο ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ἐλάμβανε μηνιαίαν ἐπιχορήγησιν τάληρα ἑκατὸν ὀγδοήκοντα.

¹ Ἐν Λευκάδι.

Ἀρ. Β.

ΜΙΑ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥ Π. ΠΑΤΡΩΝ ΓΕΡΜΑΝΟΥ

Κύρ Χρυσοβέργη σοὶ εὐχόμεθα ὁμοίως τὴν Γερόντισσαν καὶ ὄλους τοὺς ἐδικούς μας.

Μετὰ τὴν ἐρώτησιν τῆς ὑγείας σας, σὰς φανερόνομεν, ὅτι τὴν περασμένην ἐβδομάδα, τὴν τετράδην, ἤλθον εἰς τὸ μοναστήρι ὅπου ἡσυχάζομεν μερικοὶ στρατιῶται μὲ διαταγὴν τοῦ στρατηγοῦ Γκούρα, καὶ μὲ ἐπῆραν διὰ νὰ ὑπάγωμεν εἰς τὴν Γαστούνην ὅπου εὐρίσκεται καὶ ἡ ἐξοχότης του· ὅθεν ἐκινήσαμεν τὴν πέμπτην, καὶ ἕως σήμερον τετράδην εὐρισκόμεθα εἰς τὴν Δίβρη ἐξ αἰτίας τοῦ χειμῶνος· σήμερον μελετῶμεν νὰ κινήσωμεν σὺν Θεῷ ἁγίῳ· λοιπὸν σὰς πληροφοροῦμεν μὲ τὸ παρόν μας ὅτι εἴμεθα καλὰ εἰς τὴν ὑγείαν μας, καὶ εἰπὲ τὴν Γερόντισσαν νὰ μὴ λυπῆται καὶ ἡ Θεῖα Πρόνοια ὅλα τὰ οἰκονομεῖ καὶ τὰ διορθώνει, καθὼς πολλάκις τὰ οἰκονόμησε. Δὲν ἰξεύρομεν πῶς ἐπεράσατε αὐτοῦ, καὶ ἂν ἐνοχλήθητε, καὶ μὲ τὸν παρόντα πεζὸν δώσατέ μας νύξιν· ἀπὸ Γαστούνης ἂν εὐρωμεν κἀνένα διὰ τὰ αὐτόθι θέλει σὰς γράψωμεν πάλιν· πλὴν εἰπὲ τὴν Γερόντισσαν ἄς μὴν ἐννοιάζετε· εἴητε ὑγιαίνοντες.

Ὁ εὐχέτης σας

1825, Ἰανουαρίου 28, Δίβρη. † Πατρῶν ΓΕΡΜΑΝΟΣ.